

22 september 2019, 25ste zondag door het jaar. Amos 8:4-7, Lucas 16:1-13
Peter van Dael SJ

Een verhaal over een grote oplichter

U heeft zojuist een verhaal gehoord over een grote oplichter. Een parabel over een rentmeester die de eigendommen van zijn baas verkwistte en die daarom ontslagen zou worden. Om zijn hachje te redden bedacht hij een list: hij schold de schuldenaars van zijn heer een deel van hun schuld kwijt opdat hij bij hen een heenkomen zou kunnen vinden. Tot zover het verhaal over een man die zijn baas dubbel had opgelicht.

Hierna volgt het commentaar van Jezus. We lezen in het evangelie: En de heer prees de oneerlijke rentmeester omdat hij slim had gehandeld. Nu is het de vraag wie met 'heer' bedoeld is. Is het de rijke man die door zijn rentmeester belazerd werd of is het Jezus? Je kunt je niet voorstellen dat de heer van de rentmeester het bedrog van zijn rentmeester geprezen zou hebben. De meeste Bijbelcommentatoren denken dan ook dat het Jezus was die de onrechtvaardige rentmeester prees.

'Maar' een verhaal

Maar hoe is het mogelijk dat Jezus een oplichter prees? Nu is een parabel 'maar' een vergelijking. En een vergelijking gaat alleen maar op in een bepaald opzicht. Jezus prees niet de oneerlijkheid van de rentmeester, maar zijn slimheid. De man bevond zich in een penibele situatie, maar had zich niet bij de pakken neergezeten. Hij was meteen tot actie overgegaan en had zich weten te redden. Wanneer Jezus een parabel vertelt, heeft dit verhaal iets met zijn hoorders te maken. Wat is nu de overeenkomst tussen Jezus' toehoorders en de rentmeester? De overeenkomst is deze dat ook de mensen tot wie Jezus sprak zich in een kritieke situatie bevonden. Zij werden opgeroepen om zonder uitstel een beslissing te nemen. De beslissing namelijk om de boodschap van Jezus te aanvaarden, om mee te gaan met de toekomstdroom van Jezus: de komst van het 'Rijk van God', Gods nieuwe wereld. Dat is een wereld waarin niet het recht van de sterkste of de slimste heerst, maar rechtvaardigheid voor iedereen, ook voor de zwakken in de samenleving.

Dat is een heel andere wereld dan die welke door de profeet Amos wordt geschetst in de eerste lezing. Dat is een wereld waarin geknoeid wordt met de weegschaal, een wereld waarin de rijken de armen kwaad berokkenen. Een wereld die lijkt op de onze, waar de kloof tussen rijk en arm steeds wijder wordt. Wie de Bijbelse profetische literatuur serieus neemt, belandt midden in de grote debatten van onze samenleving.

Omgaan met de valse mammon

In de evangelielezing wordt verder aangegeven hoe de nieuwe wereld waarvan Amos en ook Jezus droomt, tot stand kan komen. In aansluiting op de parabel, waar het gaat over geld, volgt de zin: Maak vrienden met behulp van de valse mammon. 'Mammon' is een Aramees woord, dat oorspronkelijk de betekenis had van: bezit, waardoor je bestaanszekerheid hebt. Dat bezit kan natuurlijk ook uit geld bestaan. Maar op den duur kreeg het woord een pejoratieve betekenis: vandaar de geijkte uitdrukking 'valse mammon'. De valse mammon symboliseert dan de situatie van een onrechtvaardige wereld, waarin geld corrupteert, waarin de rijken steeds rijker en de armen steeds armer worden. De mammon volgt kennelijk een eigen logica. Maar Jezus riep zijn leerlingen op, niet om uit de maatschappij te stappen en om het geld af te schaffen, maar om rechtvaardig met de 'valse mammon' om te gaan, zodat de verhoudingen tussen de mensen beter zouden worden.

De enige methode is dat je met dit besmet-te geld goede dingen doet, dat je deelt. Ook het kwijtschelden van schulden hoort daarbij. Hoe velen zouden een gat in de lucht springen als er iemand kwam aanbellen en zou laten weten dat er 20 tot 50 procent wordt kwijtgescholden van hun schuld!

Het goed omgaan met iets dat besmet is heeft consequenties die reiken tot in de eeuwigheid: maak vrienden met behulp van de valse mammon, opdat jullie in de eeuwige tenten worden opgenomen. Iets dat zo weinig te maken heeft met je diepste zelf als het vuile geld blijkt toch van wezensbelang te zijn. Geld, dat uit zichzelf hebzucht, onrecht en ongelijkheid lijkt te voeden, blijkt ook gebruikt te kunnen worden in dienst van gerechtigheid en vrede. Het komt aan op de keuze: ofwel God, gerechtigheid en vrede, ofwel het geld. Het evangelie is een oproep niet om uit de wereld te stappen, waar het geld besmet is en waar onrecht heerst. Het is een oproep om in de wereld te blijven en daar God en mensen te dienen met behulp van de valse mammon, opdat het geld ontsmet wordt, en recht en vrede gaan heersen.

De onrechtvaardige rentmeester en wij

De rentmeester, dat zijn ook wijzelf. Ook wij zijn klem komen te zitten. Ook wij staan in het krijt. Wij zijn slechte beheerders geweest. Het verleden ligt daar onherroepelijk en klaagt ons aan. Er is één ontsnapping mogelijk. Dat is de bede van het Onze Vader tot op de bodem van ons hart laten komen: vergeef ons onze schuld. God is niet de controleur die heel precies debet en credit naspeurt, maar de man die schulden kwijtscheldt. En God geeft ons steeds nieuwe kansen, Hij laat ons steeds opnieuw beginnen. Hij pint ons niet vast op ons verleden, maar wijst ons steeds op een nieuwe toekomst. Hij schenkt ons ook de mogelijkheid om aan anderen hun schuld te vergeven. Zoals wij bidden: Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij vergeven aan onze schuldenaren. Wanneer wij zo met schulden en met de valse mammon omgaan, zullen ook wij worden geprezen omdat we slim hebben gehandeld.